

Räätäli-projekti 2005 – 2008

Loppuraportti

Kyösti Jormanainen

Maarit Laakkonen

Ilkka Sutinen

Kirsi Purhonen (toim.)

Tyynelän Kehittämiskeskus

JOHDANTO	3
1. PROJEKTIN TAUSTA JA LÄHTÖKOHDAT.....	4
2. PROJEKTIN TAVOITTEET JA TOIMINTA TAVOITTEIDEN SAAVUTTAMISEKSI ...	5
2.1 Uusien toiminta- ja palvelumallien luominen työhallinnon asiakkaille	6
2.2 Verkostomaisen työtteen lisääminen työhallinnon ja päihdepalveluiden välille.....	10
3. PROJEKTIN TOIMINTA ASIAKASTYÖSSÄ.....	12
3.1 Ohjautuminen projektin asiakkaaksi.....	13
3.2 Asiakastyöskentely	16
3.3 Asiakkuuden päättäminen	17
3.4 Ryhmätoiminta.....	17
3.5 Verkostotyö.....	18
3.6 Paikkakuntaakohtaiset kokemukset	19
4. PROJEKTIN SEURANTA JA ARVIOINTI.....	21
5. PROJEKTIN TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET	21
LOPUKSI.....	24
LIITTEET	25

JOHDANTO

Tämä raportti on Räättäli-projektin loppuraportti. Loppuraportissa kuvataan projektin tavoitteiden ja toiminnan suhdetta ja toiminnan tuloksista syntyneitä johtopäätöksiä. Tämän loppuraportin lisäksi Räättäli-projekti on julkaissut moniosaisen loppuraportointikansion, jota on saatavilla Tyynelän Kehittämiskeskukselta. Projektissa päädyttiin moniosaisempaan loppuraportoinnin muotoon, koska projektin aikana kertyi monentasoista raportoitua ja arvioitua tietoa päihdeongelman näyttäytymisenä työllistymisen toimintaympäristössä. Tätä loppuraporttia ovat olleet kirjoittamassa ja kommentoimassa projektityöntekijät Maarit Laakkonen, Kyösti Jormanainen ja Ilkka Sutinen sekä projektikoordinaattorit Mari Tuomainen (myöhemmin Tyynelän Kehittämiskeskuksen kehittämiskoordinaattori) ja Kirsi Purhonen.

Räättäli-projekti alkoi vuonna 2005 ja päättyi vuoden 2008 lopussa. Projektin aikana asiakkaan kuntoutumisen prosessi ja sen merkitys tuli näkyväksi suhteessa aikaan, työllistäviin toimenpiteisiin ja asiakkaan arjen toimintakykyyn. Asiakkaan kuntoutumisen prosessit ovat pääsääntöisesti pitkiä ja mutkikkaita. Miten tehokkuutta korostava yhteiskuntamme muistaa ottaa ajan huomioon suhteessa työllistäviin toimenpiteisiin? Onko työllistämispalveluiden tehokkuus ja tulostavoitteisuus itsessään este työllistymisen tulostavoitteisiin pääsemiseksi? Voisiko tahtia hiljentämällä ja erityisasiantuntijuutta käyttämällä päästä parempaan inhimilliseen ja yhteiskunnalliseen tulokseen?

Räättäli-projektin johtopäätösten mukaan työllistämisen tulostavoitteisiin pääseminen helpottuu päihdeasiakkaiden kohdalla tukemalla heidän arkeansa palveluverkostojen välimaastoissa sekä antamalla aikaa kuntoutumiseen. Muodostuu Kaikki voittavat – ilmiö; yhteiskunta, palvelujärjestelmät sekä inhimillisyys voittavat oikein asemoiduilla ja oikeansisältöisillä päihdepalveluilla.

Räättäli-projektin työntekijät ovat päässeet tekemään työtä aitiopaikalta: he ovat päässeet seuraamaan läheltä päihdeasiakkaan arkea, palvelujärjestelmän monimuotoisuutta sekä vertaistuellisen voimaannuttavan ilmiön myötävirtaa. Räättäli-projektin etuutena on ollut se, että projektilla ei ole ollut oikeuksia eikä

velvollisuuksia jakaa toimeentuloa, sanktioita tai porkkanoita suhteessa työllistäviin toimenpiteisiin. Projektin työn lähtökohtana on ollut tarpeellisuus ja vapaaehtoisuus; työhallinto on halunnut kehittää kuntoutuksellista otettaan ja asiakas itse on sallinut työskentelyn hänen rinnallaan arjessa.

Projektin aikana palveluverkostot, asiakkaat ja projektin työntekijät ovat kehittäneet yhdessä asiakaslähtöistä päihdepalvelumallia, joka on kirjoitettu Stakesin Hyvät käytännöt –mallin ohjeistuksen mukaisesti sekä käyty esittelemässä Stakesin työpajassa. Malli julkaistaan omana raporttinaan projektin loppuraportointina.

Projektina uskomme vahvasti kehittämämme hyvän käytännön merkitykselliseen rooliin niin asiakkaan omaan elämään kuin palvelujärjestelmän toimivuudenkin näkökulmasta. Toivottavasti jatkossakin kiinnitetään huomiota päihdekuntoutujan oikeanlaisiin ja oikea-aikaisiin palveluihin työhallinnossa.

1. PROJEKTIN TAUSTA JA LÄHTÖKOHDAT

Vaikeasti työllistettävien työhallinnon asiakkaiden elämänhallintaa vaikeuttavat merkittävästi niin päihde- kuin mielenterveysongelmatkin. Päihderiippuvuus on yksittäisistä ongelmista merkittävimpiä työllisyyttä estäviä tai keskeytyneitä työsuhteita aiheuttava tekijä. Käytännössä päihderiippuvaisen kohdalla retkahtaminen työkokeilujen tms. aikana merkitsee kokeilujen päättymistä ja myös mahdollisten jo saavutettujen kuntoutumistulosten taantumista. Retkahduksen ehkäisyssä keinot ovat olleet puutteellisia ja työllistämisen palvelujärjestelmä ei ole pystynyt vastaamaan päihderiippuvaisen työnhakijan palveluntarpeeseen. Työhallinnolla ei ole ollut sellaisia välineitä, joilla päihdeasikasta olisi voitu auttaa eteenpäin. Työhallinnon palvelut ovat parhaalla mahdollisella tavalla tarjonneet niitä palveluja päihdeongelmaiselle asiakkaalleen mitä järjestelmällä on ollut tarjolla; työelämävalmennusta, kuntouttavaa työtoimintaa, työkokeilua, eläkeselvittelyjä tai verkostossa olevia sosiaali-, mielenterveys- tai päihdepalveluja. Kuntien palveluntarjonta on pääasiallisesti lakisääteisesti kunnossa, mutta palvelujen välillä on maastoja, joista päihdeasiakas ei selviydy. Päihdeasiakkaan oli helppo pudota palvelujärjestelmästä.

Räätäli-projekti käynnistyi palveluverkoston omasta aktiivisuudesta; Pieksämäen työvoimatoimistossa työskentelevä erikoistyövoimaneuvoja Anja Pakarinen huolestui työhallinnon asiakkaidensa katoamisesta koko palveluverkostolta. Tyynelän Kehittämiskeskus oli luonteva yhteistyökumppani työhallinnon rinnalle ja projekti käynnistettiin vuonna 2005 Pieksämäellä ja Savonlinnassa. Projektiin liittyi vuonna 2006 Mikkeli. Projektia on käytännössä toteutettu Pieksämäellä työvoimatoimistosta, Savonlinnassa Työvoiman palvelukeskus Reimarista ja Mikkeliissä Työvoiman palvelukeskus Reitistä käsin. Projektissa työskenteli kolme projektityöntekijää ja koordinaattori. Projektityöntekijöiden tukena projektipaikkakunnilla oli moniammatillinen paikallisten verkostojen työntekijöistä koottu tukiryhmä.

2. PROJEKTIN TAVOITTEET JA TOIMINTA TAVOITTEIDEN SAAVUTTAMISEKSI

Projektin päämääränä ja konaistavoitteena oli luoda uusia toimintamalleja ja palveluja työvoimatoimen aktiivitoimenpiteiden piirissä olevien päihderiippuvaisten asiakkaiden kuntoutumisen edistämiseksi. Toimintamallit liittyvät asiakkaiden retkahdustilanteisiin, niiden ennaltaehkäisemiseen ja lieventämiseen arjen tukitoimien (ammattitukihenkilö) avulla sekä työllistävien toimenpiteiden alussa tapahtuvaan yhteiseen arviointiin, jonka avulla voidaan arvioida päihdekuntoutuksen tarve, tarjota säännöllinen tukisuhde, sekä ohjata asiakasta ajoissa päihdepalvelujen piiriin.

Projektin konkreettisina tavoitteina oli

1. Kehittää uusia toimintamalleja, erityisesti ammatilliseen tukeen perustuvaa ns. kiinnipitämisen työtettä, työvoimahallinnon aktiivitoimenpiteiden piirissä oleville asiakkaille sekä vahvistaa työvoimahallinnon hoitoonohjauksellista ja motivoivaa roolia päihdekysymyksissä eli *uusien toiminta- ja palvelumallien luominen työhallinnon asiakkaille*
2. Toimia joustavana linkkinä päihdehuollon ja työvoimahallinnon yhteisasiakkuuksissa olemalla mukana suunnittelemassa asiakaslähtöisesti kokonaisvaltaista päihdekuntoutus- ja työllistymissuunnitelmaa eli *verkostomaisen työtteen lisääminen työhallinnon ja päihdepalveluiden välille*

2.1 Uusien toiminta- ja palvelumallien luominen työhallinnon asiakkaille

Uusia toiminta- ja palvelumalleja kehitettiin seuraavasti:

- retkahduksen ennaltaehkäisy ammattitukihenkilön avulla
- työhallinnon hoitoonohjauksellisen roolin vahvistaminen
- asiakaslähtöisten kuntoutussuunnitelmien laadinta
- päihdehuollon ja työhallinnon rajapintojen kehittäminen arjen tukemisen elementeillä

Retkahdusten ennaltaehkäisy ammattitukihenkilön avulla

Projektin alussa projektityöntekijät loivat luottamuksellisen suhteen asiakkaaseen. Asiakkaalle annettiin mahdollisuus tutustua projektin toimintamalliin ennen projektin asiakkaaksi ryhtymistä. Asiakkuuksista tehtiin kirjallinen sopimus, jolla sovittiin pelisäännöistä ja mahdollistettiin projektille työskentelytila.

Projektin alkuvaiheessa projektin asiakkaat hävisivät palveluverkostolta ja työhallinnosta pitkiksikin ajoiksi retkahdustilanteissa. Retkahdusten haittojen vähentämiseksi projektin työntekijät ottivat yhteyttä asiakkaisiin, jotta palvelujärjestelmässä sovitut asiat eivät jäisi hoitamatta. Projektin työntekijät pitivät pääasiallisesti yhteyttä asiakkaisiin puhelimitse retkahdusten aikana ja muistuttivat virallisten asioiden hoitamisesta. Työntekijät pitivät yllä asiakkaan ja palvelujärjestelmän välistä yhteyttä siten, että retkahduksen jälkeinen paluu palvelujärjestelmään mahdollistui. Projektityöntekijöiden retkahdusten aikainen kiinnipitäminen tuotti tulosta suhteessa retkahduksiin; retkahdusten kestot lyhenivät sekä niiden esiintyminen harveni. Asiakkaat oppivat, että viralliset asiat on hoidettava, juominen ei oikeuta asioiden hoitamatta jättämiseen.

Asiakkaat oppivat myös ymmärtämään retkahduksen merkitystä omana kuntoutumisen prosessinaan. Pitkää päihdehistoriaa ei voi pyyhkiä pois kertaheitolla, vaan toipuminen päihteettömään elämään on elinikäinen kuntoutumisen prosessi, johon retkahdukset kuuluvat. Asiakkaat kokivat, että projekti oli tukenut arjen hallintaa. Asiakkaiden päivärytmi oli palannut normaaliksi ja projektin tukemana oli

saavutettu pitkiä raittiusjaksoja. Työelämään oli tullut lisää selviä päiviä ja tulevaisuus nähtiin valoisampana. Elämään oli tullut yleisesti tavoitteellisuutta.

Valmentavat työnantajat oppivat projektin tuella hyödyntämään retkahdusta valmennuksen välineenä; työpaikalla oli selkeää tietoa ja syy puuttua poissaoloihin. Retkahduksista tuli valmennukselle työväline. Asiakas sai paremman tuen myös työnantajan suunnalta. Tämä ei tarkoittanut sitä, että töissä olisi saanut olla päähtyneenä vaan että asiasta opittiin puhumaan oikealla tasolla. Työhön tuli selviä päiviä enemmän ja työn tuotannollisuus kasvoi.

Retkahdustyöskentelystä muodostui jalkautuvien palveluiden ja kiinnipitämisen työmalli, joka on kuvattu erillisenä osiona projektin osatuotoksena Pähdekuntoutujana työhallinnossa – työikäisten pähdekuntoutujien jalkautuvat palvelut. Jalkautuvien palveluiden keskeisimpinä työmuotoina ovat kiinnipitävä työote sekä vertaisryhmätoiminta. Jalkautuvat palvelut ovat prosessi, josta erottuu erilaisia jalkautuvien palveluiden sisällöllisiä keskeisiä elementtejä:

- päihdeongelman puheeksi ottaminen ja päihdeongelman arviointi
- kuntoutumiseen motivointi ja asiakkaan oman tahtotilan herättäminen
- kuntoutumisen tavoitteiden ja verkostojen rakentaminen
- työnhakijan statuksen muuttaminen kuntoutujan statukseksi
- arjen toimintakyvyn arviointi ja toimintakyvyn tukeminen
- retkahduksen aikainen kiinnipitäminen
- työllistävissä toimenpiteissä tukeminen
- kuntoutumisen arviointi ja tavoitteiden tarkistaminen
- elinikäisen kuntoutumisen tukeminen

Työhallinnon hoitoonohjauksellisen roolin vahvistaminen

Työhallinnon hoitoonohjauksellisuutta kehitettiin työntekijöille suunnattujen lyhyiden koulutusten, arviointi- ja konsultaatiotilaisuuksien myötä. Työhallinnossa projektin työntekijä oli asiakkaan niin halutessaan läsnä tilanteissa, joissa puhuttiin työllistymisen esteistä suhteessa päihdeongelmaan. Pähdeongelma todentui ja

asiakkaalle ja työhallinnon työntekijälle muodostui yhteinen näkemys päihdeongelman tasosta.

Työhallinnolle ja työllistymistä tukeville verkostoille järjestettiin seuraavia koulutuksia:

- 2005, Riippuvuustyön koulutus (sanasto sekä yhteinen ymmärrys) 5 x 45 min, Retkahdus 1 pv, Pieksämäki ja Savonlinna
- 2006, Riippuvuusongelman kohtaaminen työhönvalmennuksen arjessa, 2 pv, yhteistyössä Muuntaja-hankkeen Työvalmennus-osaprojektin kanssa, Mikkeli
- 2008, Dialoginen verkostotyö 1 pv, Pieksämäki ja Savonlinna, kohdistettu kaikkien projektipaikkakuntien verkostoille

Projektissa testattiin ja arvioitiin myös prosessikoulutus päihderiippuvuudesta ja retkahduksesta. Koulutusmalli testattiin Jyväskylässä ja Iisalmessa Jyväällä-hankkeen verkostoissa. Kokeilun ja testaamisen tuloksena koulutuskokonaisuus järjestetään Etelä-Savon välityömarkkinahankkeiden tukirakennehankkeelle tilauskoulutuksena.

Asiakaslähtöisten kuntoutussuunnitelmien laadinta

Projektin työntekijät arvioivat asiakkaan toimintakykyä yhdessä asiakkaan kanssa suhteessa työkykyyn. Useimmissa asiakastapauksissa havaittiin, että toimintakyky ei yltänyt vielä työssä selviytymisen tasolle. Työkyvyn ja kuntoutumisen suhteesta lähdettiin arvioimaan ja keskustelemaan uudelleen työhallinnossa.

Projektin aikana päihdeongelma tuli näkyväksi työllistymisen palveluissa. Asiakas tunnisti itsensä ensisijaisesti päihdekuntoutujaksi. Päihdekuntoutumiselle järjestettiin aikaa ja mahdollisuus palvelujärjestelmässä; työnhakijasta tuli kuntoutuja sen jälkeen työnhakija uudelleen. Projektin työntekijä toimi virallisen palvelujärjestelmän ja asiakkaan rinnalla ”suomentaen” päihderiippuvuutta toinen toisilleen yhteisen näkemyksen saavuttamiseksi. Päihderiippuvuuden oireilun vaikutukset tulivat näkyväksi työhallinnossa. Työhallinnossa pystyttiin tämän jälkeen vastaamaan paremmin päihdeasiakkaan palveluntarpeeseen. Avoimien työmarkkinoiden ja palkkatuettujen työtilaisuuksien sijaan alettiin nähdä parempana vaihtoehtona kuntouttavan työtoiminnan ja työelämävalmennuksen merkitys kuntoutumista

edistävinä toimenpiteinä. Työllistävistä toimenpiteistä tuli oikea-aikaisia suhteessa kuntoutumiseen.

Projektin asiakastyön keskeisenä tuloksena asiakkaan itsensä sekä palvelujärjestelmän näkemys päihdeasiakkaasta muuttui päihderiippuvuutta paremmin ymmärtävään suuntaan. Sekä asiakkaiden oma että palvelujärjestelmän näkemys päihdeidenkäytöstä ja työkunnosta todellistui ja realisoitui. Asiakas alkoi nähdä itsensä ensisijaisesti kuntoutujana ja sitä kautta mahdollisuuksien mukaan taas työnhakijana tai eläkeläisenä. Palvelujärjestelmä oppi antamaan kuntoutumiselle tilaa ja tarjoamaan sellaisia palveluja kuin kuntoutuminen edellyttää palvelujärjestelmän mahdollisuuksien mukaan. Hyvin usein palvelujärjestelmä odotti kuitenkin, että ensimmäisten raittiusjaksojen jälkeen asiakas oli työkykyinen ja palvelujärjestelmä kiirehti asiakkaan lähettämistä työllistäviin toimenpiteisiin. Projektin kokemusten mukaan pääsääntöisesti ensimmäiset pidemmät raittiusjaksot olivat vasta kuntoutumisen alku, eivätkä taanneet vielä täyttä työkykyä. Ensimmäisten pidempien raittiusjaksojen jälkeen myös projektin asiakkaan itsensä arvio omasta työkyvystä oli virheellinen; projektin asiakkaan voimat eivät vielä riittäneet täyteen työpäivään tai –viikkoon. Tarvittiin lisää aikaa kuntoutumiseen.

Vaikka asiakkaan saattaminen eläkeselvittelyihin ei ollut projektin alkuperäinen tavoite, eläkeselvitykset mahdollistuivat projektin asiakkaille; oikea työkunto tuli näkyväksi ja sen mukaan ohjautuminen eläkeselvityksiin antoi selkeämmän statuksen asiakkaalle. Projektin aikana tehdyt eläkepäättökset ovat olleet hyviä päätöksiä ja juominen on vähentynyt. Onnistuneet eläkepäättökset ovat olleet pitkäaikaisten työllistävien toimenpiteiden, retkahdusten, työkyvyn arvioinnin ja ennen kaikkea päihdeasiakkaan arjen kuntoutumisen tulosta. Projektin päihdeasiakkaiden eläkeratkaisut eivät todennäköisesti olisi onnistuneet yhtä hyvin, mikäli asiakkaan päihdekuntoutumisen prosessi ei olisi käynnistynyt ennen eläkeselvittelyä eikä hänellä olisi ollut ammatillista tukea kuntoutumiseen.

Projektin aikana vahvistui, että päihdeongelmasta paraneminen on elinikäinen prosessi ja paranemista on ylläpidettävä koko ajan. Kuntoutuminen työhallinnon palveluissakin onnistuu, sillä työhallinnosta löytyy hyviä toimenpiteitä kuntoutumisen ja

paranemisen välineeksi käyttämällä toimenpiteitä kuntoutumisen välineenä prosessimaisesti.

Päihdehuollon ja työhallinnon rajapintojen kehittäminen arjen tukemisen elementeillä
Projektin aikana asiakkaiden Bikva-arvioinnista (2005 – 2006) esille nousut vertaisryhmä perustettiin projektipaikkakunnille vuonna 2006. Vertaisryhmässä oli mukana projektin ammatillinen tukihenkilö. Vertaisryhmät toimivat parhaimmillaan asiakkaalle voimaannuttavana kohtaamispaikkana, tunteiden jakamisen sekä aidon vertaistuellisen kohtaamisen paikkana, retkahdusten estäjänä sekä matalan kynnyksen palveluna retkahdusten jälkeiselle paluulle palvelujärjestelmän piiriin. Retkahduksen aiheuttaman häpeän tunteen käsittelylle tuli oma tilansa, jonka jälkeen paluu palvelujärjestelmään oli helpompaa. Ryhmätoiminnan kautta asiakkaalle muodostui säännöllinen sisältö viikon aikajaksolle sekä vertaisen tukema päihteettömän arjen mahdollisuus.

Ryhmät kokoontuivat projektipaikkakunnilla pääsääntöisesti kerran viikossa sekä kolme kertaa vuodessa projektin kaikki vertaisryhmät kokoontuivat yhdessä. Projektin jälkeen ryhmät jatkavat toimintaansa Pieksämäellä palvelujärjestelmän palveluiden osana Tyynelän Kuntoutuskeskuksen vetämänä sekä Mikkelissä Toimintakeskus ry:n päiväkeskuksen ryhmätoimintana. Savonlinnan ryhmätoiminnan tulevaisuus on raporttia kirjoittaessa vielä avoinna. Projektin aikana ja tukemana Mikkelissä ja Pieksämäellä projektin asiakkaat ovat löytäneet yhteyden paikallisten päiväkeskusten kanssa. Päiväkeskusten merkitys arjen tukitoimenpiteenä on erittäin tärkeä silloin, kun asiakas ei ole työhallinnon aktiivitoimenpiteissä, mutta tarvitsee tukea päihteettömään arkeensa.

2.2 Verkostomaisen työotteen lisääminen työhallinnon ja päihdepalveluiden välille

Verkostomaisen työotteen lisäämistä kehitettiin seuraavasti:

- päihdetyön asiantuntemuksen ja palveluiden entistä parempi hyödynnettävyys työllistämisen tukipalveluita suunniteltaessa
- työllistymisen mahdollisuuksien hyödyntäminen päihdekuntoutumisen edistäjänä

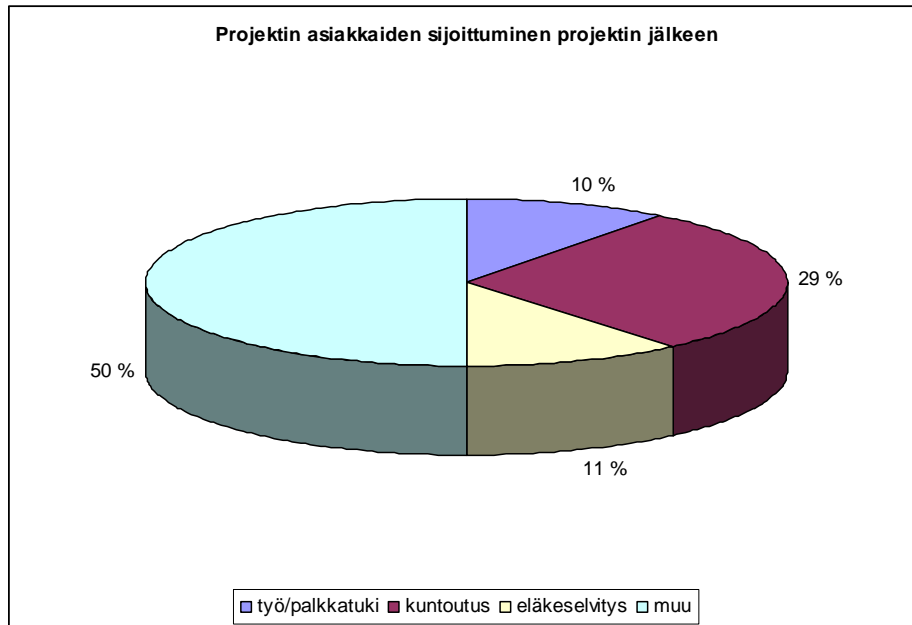
Päihdetyön asiantuntemuksen ja palveluiden entistä parempi hyödynnettävyys työllistämisen tukipalveluita suunniteltaessa

Projektin aikana projektin työntekijät olivat mukana työhallinnon asiakastyössä, työhallinnon työntekijöiden yhteisissä palavereissa sekä moniammatillisissa verkostoissa. Projektin työntekijät toivat työllistymisen ja valmentamisen sisälle omaa erityisosaamistaan päihdetyöstä; he konsultoivat muita verkoston työntekijöitä päihteiden vaikutuksista asiakkaan arkeen ja toimintakykyyn sekä siihen, miten päihteidenkäyttö vammauttaa asiakasta toimimaan palveluissa. Konsultaation merkitys nousi erittäin tärkeäksi projektin työtavaksi. Työhallinnon ja työhönvalmennuskeskusten työntekijöillä oli mahdollisuus käyttää projektin ammatillista tukea oman ymmärryksen tueksi työllistävässä toimenpiteissä. Päihdeongelman realisoiminen työntekijöille auttoi ymmärtämään työllistävien toimenpiteiden oikea-aikaisuutta ja – paikkaisuutta suhteessa päihdeasiakkaan työkykyyn. Projektin työntekijät olivat usein mukana aktivointisuunnitelmien laadinnassa sekä asiakkaan mukana palvelujärjestelmän eri palveluissa.

Työllistymisen mahdollisuuksien hyödyntäminen päihdekuntoutumisen edistäjänä

Projektin asiakkaille tarjottiin työllistäviä toimenpiteitä kun se kuntoutumisen prosessin kannalta oli järkevää. Projektin alkuvaiheen retkahdukset kuvasivat hyvin asiakkaiden todellista työkuntoa; liian vaativat työtehtävät keskeytyivät akuutin päihdeongelman takia ja tapahtui retkahtamisia. Oikeanlaisten toimenpiteiden tuloksellisuus näkyi asiakkaiden kuntoutumisena kohti seuraavaa työllistävää toimenpidettä, opiskelua tai avoimia työmarkkinoita.

Vaikka avoimet työmarkkinat eivät olleet projektin asiakkaiden ensisijainen tavoite, niin avoimille työmarkkinoille tai palkkatuettuun työhön päättyi projektin 98 asiakkaasta 10 asiakasta (10 %). Kuntoutujaksi tai työssä kuntoutujaksi päättyi 28 asiakasta (29 %), eläkeselvityksiin tai eläkkeelle 11 asiakasta (11%). Loput projektin 49 asiakkuuksista (50%) päättyi liian akuuttiin päihdeongelman aiheuttamaan projektin työskentelyyn sitoutumattomuuteen, kuolemantapauksiin, paikkakunnalta muuttoihin, opiskeluihin lähtemisiin, katoamisiin tai siihen tilanteeseen, josta oli myös tullut projektiin, mm. työttömäksi työnhakijaksi.

Kaavio 1, Asiakkaiden sijoittuminen projektin jälkeen

Päihdekuntoutujien työllistävien toimenpiteiden valikoima eri projektipaikkakunnilla oli hyvin erilainen riippuen kunkin paikkakunnan toimintakulttuurista. Esimerkiksi kuntouttavan työtoiminnan käyttäminen työllistävänä toimenpiteenä on hyvin erilaista kullakin paikkakunnalla. Projektin työntekijöiden kokemuksena kuntouttava työtoiminta antaa hyvät mahdollisuudet verkostomaiseen työntekoon ja asiakkaan kuntoutumisen tukemiseen. Toimenpiteiden käyttäminen riippuu myös siitä, minkä verran kullakin paikkakunnalla on sellaisia toimijoita, jotka voivat järjestää kuntouttavaa työtoimintaa (kuntayhteisöt ja -yksiköt, yhdistykset).

3. PROJEKTIN TOIMINTA ASIAKASTYÖSSÄ

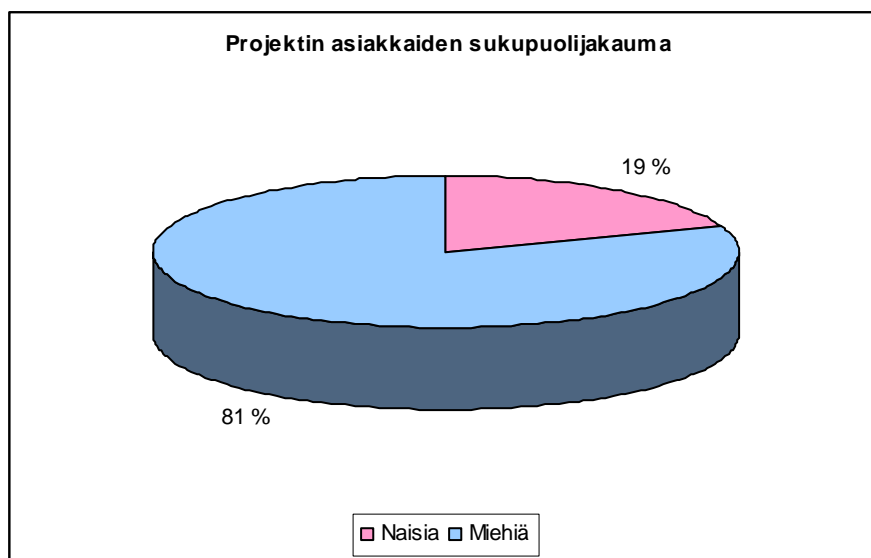
Räätäli-projektin toiminta on ollut asiakaslähtöistä toimintaa, jolla on pyritty tukemaan päihdeongelmaista asiakasta työllistämispalveluissa sekä tukemaan työhallinnon työntekijöitä kohtaamaan päihdeongelmainen asiakas työllistämispalveluissa.

3.1 Ohjautuminen projektin asiakkaaksi

Projektin asiakkaaksi ohjautui niitä työhallinnon aktiivitoimenpiteissä olevia asiakkaita, joilla työllistymisen esteenä oli päihdeongelma ja joilla itsellään oli halu tehdä päihdeongelmalle jotakin. Asiakkaita ohjautui projektiin työhallinnon, sosiaalityön kuntouttavan työtoiminnan, laituskuntoutuksen, avopäihdehuollon kautta. Projektiin hakeutui myös oma-aloitteisesti asiakkaita kuultuaan projektista toisilta asiakkailta. Projektin alussa asiakkaaksi ohjautui paljon niitä asiakkaita, joiden kohdalla työhallinnon ohjauseinot olivat vähissä tai jo loppuneet. Ajan myötä projektin asiakkaaksi seuloutui tarkemmin niitä asiakkaita, joiden katsottiin oikeasti hyötyvän projektin tuesta eli asiakkaat, joiden päihdeongelma ei ollut niin akuutti. Varsinkin projektin alkuvaiheessa projektissa oli asiakkaita, jotka eivät sitoutuneet projektiin ja joiden päihdeongelma oli niin akuutti, että projekti keskeytyi heidän kohdallaan.

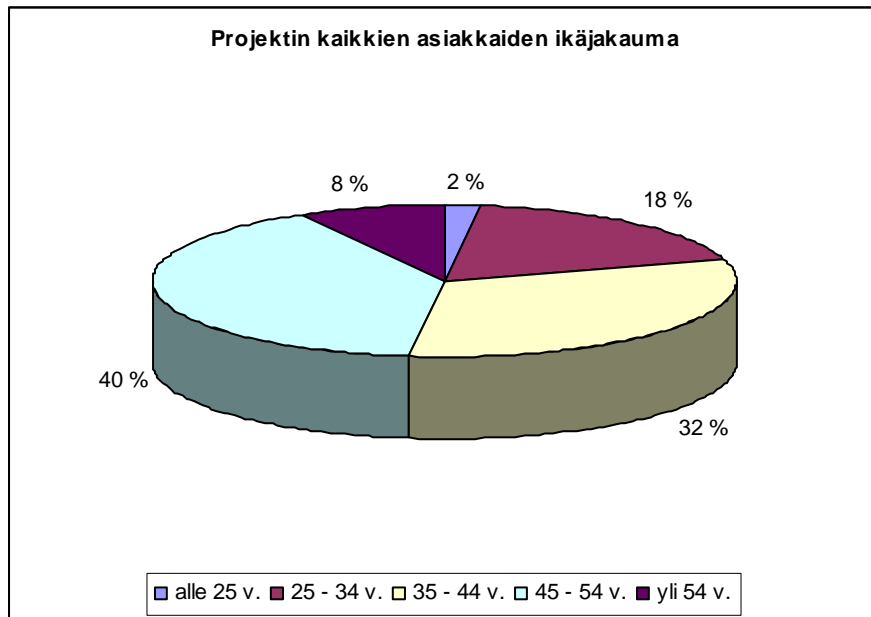
Projektissa oli kaikkiaan 98 asiakasta kesäkuusta 2005 – lokakuun 2008 loppuun.

Projektissa naisia oli 19 ja miehiä 79. Naisten osuus oli 19 % ja miesten osuus 81 %:

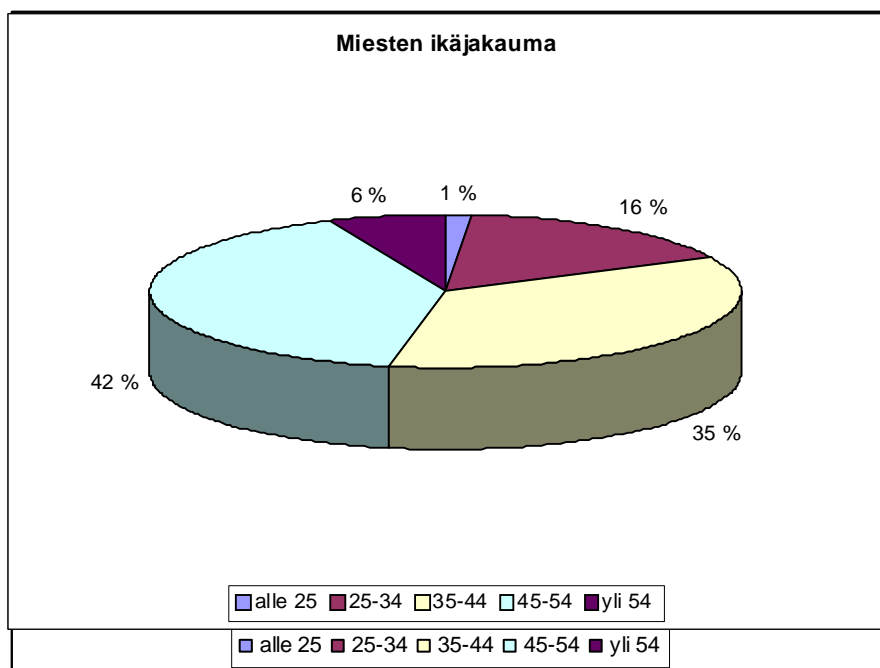

Kaavio 2, projektin asiakkaiden sukupuolijakauma

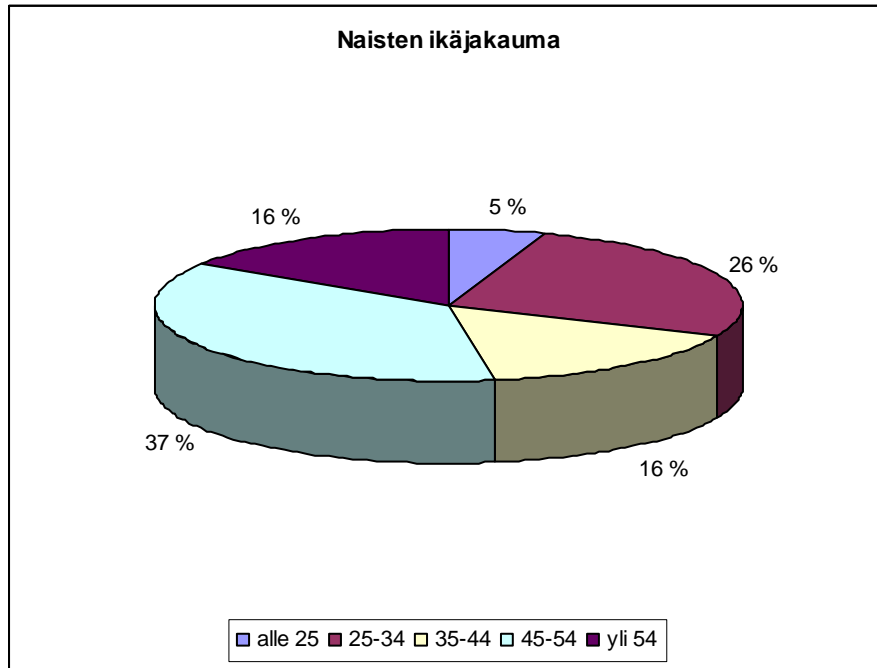
Projektin kaikista asiakkaista alle 25 vuotiaiden osuus oli 2 %, 25 – 34 vuotiaiden osuus oli 8 %, 35 – 44 vuotiaiden osuus oli 40 % sekä yli 54 vuotiaiden osuus oli 8 %:

Kaavio 3, projektin kaikkien asiakkaiden ikäjakauma

Kaavio 4, projektin miesasiakkaiden ikäjakauma

Kaavio 5, projektin naisasiakkaiden ikäjakauma

Asiakas ohjautui projektin asiakkuuteen työhallinnon, oman ja projektityöntekijän harkinnan yhteistuloksena. Asiakkuus perustui aina vapaaehtoisuuteen. Asiakas määritteli aina päihteidenkäytölle tavoitteensa itse. Päihteiden käytön tavoitteet liikkuvat kohtuukäytön ja täysraittiuden välimaastossa. Projektin edetessä tavoitteissa tapahtui täsmentämistä: asiakas siirtyi kohtuukäytön tavoitteista täysraittiuteen tai täysraittiuden tavoitteista alkoholin haittojen minimointiin. Projektityöntekijän roolina oli palata tavoitteen asetteluun, tarkistaa ja seurata sitä yhdessä asiakkaan kanssa sekä toimia päihteidenkäytön seurausten realisoijana ja peilinä asiakkaan ajatuksille.

Projektipaikkakuntien palvelujärjestelmien ero näkyi vahvasti siinä, minkälaiset alkulähtökohdat projektityöntekijällä oli asiakastyöskentelyn käynnistämässä. Savonlinnassa ja Mikkelissä projektin asiakkaat olivat työvoiman palvelukeskusten asiakkaita ja heidän palvelutarpeensa oli moniammatillisen työyhteisön kartoittama. Pieksämäellä projektin asiakkaat olivat työvoimatoimiston asiakkaita, joiden palvelutarpeen kartoitusta tehtiin osittain projektin toimesta ennen kuin päästiin päihdeongelman käsittelyyn. Palvelukeskuksen puuttuminen Pieksämäellä näkyi selkeästi koko projektityöskentelyn aikana.

Kaikilla projektin paikkakunnilla asiakastyön lähtökohtana oli yhtenäiset tiedonkeruuseen ja asiakastyön käytäntöön liittyvät projektissa kehitetyt lomakkeet (liite 1).

3.2 Asiakastyöskentely

Asiakastyön työmuodot määräytyivät hyvin yksilöllisesti asiakkaan tarpeen mukaan. Projektin asiakastyö sisälsi henkilökohtaisten kontaktien lisäksi työpaikkakäyntejä, tukea palveluverkostoissa liikkumiseen, verkostotyötä, ryhmätoimintaa. Asiakastyön lisäksi projektityöntekijöiden työnkuvaan kuului projektityöntekijöiden kollegiaalista työtä sekä projektin hallinnointiin liittyvää työtä.

Asiakastyössä projektityöntekijöiden työ painottui henkilökohtaiseen työskentelyyn kunkin asiakkaan kanssa. Asiakkaiden kanssa keskusteltiin heidän työllistymisen tavoitteistaan, arvioitiin ja pohdittiin heidän työkuntoa suhteessa päihteidenkäyttöön, retkahtamista ja kuntoutumisen prosessia kokonaisuutena. Asiakkaille avattiin myös palvelujärjestelmän palvelujen sisältöjä ja toimintatapaa suhteessa asiakkaan itsensä tarpeisiin. Asiakas sai itse määrittää tuen tason, jota hän projektilta tarvitsi.

Projekti nosti esille (Bikva 2008) sen, että palvelujärjestelmän palveluja saavat hyvin käyttäytyvät ja palvelujärjestelmää omatoimisesti käyttävät asiakkaat. Toisaalta myös palvelujärjestelmän kielellinen kulttuuri on sellaista, jota asiakas ei ymmärrä. Asiakkaat toivoivat, että tulevaisuudessa palvelujärjestelmästä löytyisi työntekijöitä, jotka malttavat pysähtyä kohtaamaan asiakkaan ja saattamaan asiakkaan oikean palvelun äärelle. Palvelujärjestelmästä löytyy erittäin hyviä palveluja ja ammattitaitoa, mutta asiakas ja järjestelmä eivät vain useinkaan kohtaa.

Projektin havaintona on, että päihdeasiakkaan prosessit ovat pääsääntöisesti pitkiä ja haasteellisia. Projektin asiakkaat asettavat helposti itsensä päihteiden liikakäyttäjän, alkoholistin ja epäonnistujan, rooliin. Tämän roolin murtaminen vaatii palvelujärjestelmältä paljon, jotta pystytään ohjaamaan asiakasta esimerkiksi hänen ammatillisen osaamisensa lähteille takaisin. Päihteiden käytön arviointiin pitäisi työllistämisen palveluissa olla saatavilla erityisosaamista, jonka avulla asiakkaan päihteiden käyttäjäidentiteetti alkaa muotoutua kuntoutujaksi ja työnhakijaksi.

3.3 Asiakkuuden päättäminen

Valtaosa projektin asiakkuuksista oli pitkiä, jo projektin alkuvuosina käynnistyneitä asiakkuuksia. Noin kolmasosa asiakkuuksista päättyi asiakkaiden katoamiseen, sitoutumattomuuteen, liian akuuttiin päihdeongelmaan tai kuolemantapauksiin. Osa asiakkuuksista päättyi selkeästi siihen, että projekti oli tehnyt tehtävänsä ja asiakas pystyi käyttämään verkoston palveluita itsenäisesti tai projektin rooli oli rajattu vain arvioiviin keskusteluihin (Mikkeli). Valtaosa asiakkuuksista päättyi projektin loppumiseen ja olemassa olevan palvelujärjestelmän palvelujen käyttämiseen. Pitkien asiakassuhteiden luonne muutti muotoaan projektin aikana; tapaamiset ja yhteydenpito harvenivat, asiakas tarvitsi projektia taustatuekseen ja varmistamaan kuntoutumisen polkuaan. Asiakkaalla oli projektin aikana taustalla työntekijä, jonka tavoitti nopeasti ja varmasti ja jolta sai tukea päihdeettömään arkeen.

Asiakkuuksien päättäminen oli koko projektin ajan hankalin toimintamuoto, koska projektin työntekijän oli vaikea arvioida asiakkaan omaa kykyä kantaa vastuuta suhteessa hänen omaan päihdekuntoutumiseensa. Asiakkaiden riippuvuussairauden luonne näkyi myös projektin asiakkuussuhteen päättymiseen; riippuvuutta ilmeni suhteessa myös projektin työntekijöihin ja projektin toiminnasta tuli se palvelujärjestelmän ilmentymä, joka vastasi asiakkaan tarpeeseen kokonaisvaltaisesti.

Asiakkuusprosessit päätettiin kolmen päättökeskustelun avulla, joissa oli mukana asiakas ja projektin työntekijä. Loppukeskusteluissa palattiin projektin asiakkuuden alkuun, kerrattiin asiakkaan tavoitteet ja projektin aikaiset tapahtumat sekä keskusteltiin asiakkaan jatkosuunnitelmista.

3.4 Ryhmätoiminta

Projektin vertaisryhmätoiminta oli hyvin asiakaslähtöistä ja perustui vapaaehtoisuuteen. Projektin näkökulmasta katsottuna ryhmätoiminta sijoittui asiakkaiden arjen toiminnan ja palvelurakenteiden välimaastoihin. Vertaisryhmätoiminta antoi tilan asiakkaille itselleen; ryhmien olemus muodostui hyvin pitkälti asiakkaiden itsensä määrittelemän sisällön pohjalta.

Ryhmätoiminnan alkuvaiheessa ryhmät loivat itse ryhmien pelisäännöt ja kokoontumisten tavoitteet. Projektin työntekijä oli alusta asti mukana ryhmissä ammattilaisena, mutta tasavertaisena ihmisenä. Työntekijät pääsivät osalliseksi päihdekuntoutujien arjen iloista ja suruista asiakkaiden suorina ja välittöminä kokemuksina.

Ryhmätapaamiset koostuivat palveluverkoston työntekijöiden tuottamista informatiivisista sisällöistä ja asiakkaiden itsensä tuottamista sisällöistä. Ryhmä toimi myös retkahtamisten jälkeisenä paluuna palvelujen piiriin; retkahdusten aiheuttamaa syyllisyyttä ja häpeää on voitu keskustella ensin ryhmässä ja sen jälkeen asiakas on jo ollut vahvempi kohtaamaan palvelujärjestelmän toimijat. Asiakkaiden kuvaamana ryhmätoiminta on luonut heille sellaisen tilaisuuden, jota heillä ei ole aiemmin ollut; ajatusten vaihdon ja päihteettömän sosiaalisten suhteiden areenan. He ovat päässeet osallisiksi sellaisesta sosiaalisesta verkostosta, joka toimii aidosti heidän tunteiden jakamisen ja voimaantumisen kanavana. Asiakkaille muodostui päihteetön, normaali sosiaalinen yhteisö.

3.5 Verkostotyö

Räätäli-projektin verkostoituminen työllistämisen toimijoihin tapahtui luontevasti. Projektityöntekijöiden toimistot sijoittuivat Pieksämäellä työvoimatoimistoon, Savonlinnassa Työvoiman palvelukeskus Reimariin ja Mikkelissä Työvoiman palvelukeskus Reittiin. Verkostoituminen muihin toimijoihin ohjautui työhallinnon jo olemassa oleviin verkostoihin sekä asiakkaan itsensä mukanaan tuomiin verkostoihin. Verkostot koostuivat työhallinnon lisäksi sosiaalityöstä, päihdehoidosta (avo- ja laitoshoido), asumispalveluista, poliisista, velkaneuvonnasta, diakoniatyöstä, järjestöistä, työnantajista, työhönvalmennuksesta, muista työllistämisen toimintaympäristön projekteista sekä läheisistä.

Pääsääntöisesti paikkakuntien palvelurakenne toimii, palvelut ovat laadukkaita ja keskinäinen verkostoituminen on kattavaa. Verkostoissa nähdään selkeästi päihdeasiakkaan ongelmat ja asiakas tulee kuulluksi, mutta silti järjestelmä ei täysin toimi. Haasteellisimmat kohdat päihdeasiakkaan palveluissa ovat riittävän tiedon kulkeminen verkostoissa, mm. päihdeasiakkaan kuntoutumisen ja työllistämisen

tavoitteiden suhde sekä päihdeasiakkaan liikkuminen palveluista toiseen. Liikkuminen palvelusta toiseen jää usein asiakkaan oman jaksamisen varaan. Päihdeasiakkaan sairaus tuo mukanaan kyvyttömyyttä liikkua palveluissa, vaikka hän tiedostaisikin palvelujen saatavuuden.

Verkostoissa opittiin hyödyntämään projektityöntekijöitä tilanteissa, joissa verkoston oma osaaminen tai ymmärrys ei riittänyt kohtaamaan päihdeasiakasta. Konsultaatiopyyntöjä päihdetilanteiden selkeyttämiseksi ja ymmärtämiseksi tuli verkoston kaikilta osapuolilta. Konsultaatiotapaamisilla projektin työntekijät selvensivät asiakkaan sen hetkistä tilannetta, todellisuutta sekä päihderiippuvuutta.

Heikoin side projektilla oli kuntien aikuissosiaalityöhön. Tämä luultavasti johtuu hyvin pitkälti siitä, että sosiaalityön luonne on tänä päivänä toimeentulotukipäätöskeskeinen. Projektin aikana asiakkaan kokemusten perusteella sosiaalityössä ei tapahdu henkilökohtaista kohtaamista, vaan toimeentulon päätökset uusitaan paperilla näkemättä asiakasta lainkaan. Projektin kokemusten mukaan päihdeasiakkaan kuntoutuminen ei etene ilman henkilökohtaista kontaktia. Tutkimuksen mukaan (vrt. Tuomainen 2006, Kuntoutuja vai työnhakija) toimeentulon sanktiouittamisella ei saavuteta juomisen vähenemistä tai työllistävissä toimenpiteissä pysymistä.

3.6 Paikkakunta-kohtaiset kokemukset

Jokaisella projektipaikkakunnalla oli erityispiirteensä, joka näkyi projektin etenemisenä ja projektin työn juurtumisen tuloksena.

Pieksämäki

Pieksämäellä oli Räätäli- projektin alkuvaiheessa työvoiman palvelukeskus projektikokeiluna, mutta projektista ei muodostunut vakituista käytäntöä. Työvoiman palvelukeskuksen puute on vaikuttanut myös Räätäli-projektin Pieksämäen osaprojektin toimintaan; projektin työntekijä kartoitti päihdeasiakkaan palvelutarvetta kokonaisuutena ennen kuin hän pääsi varsinaisesti tekemään Räätäli-projektin määrittelemää työtä. Pieksämäellä asiakkaan palvelujen tarve hoidetaan eriytyneesti verkoston jokaisen toimijan hoitaessa oman roolinsa. Palvelut ovat sektoroituneempia

kuin palvelukeskuspaikkakunnilla. Tämä sektoroituminen kääntyi ajan myötä Pieksämäen vahvuudeksi; projektin verkoston jäsenten muodostamassa tukiryhmässä päätettiin perustaa konsultaatiotiimi enemmän tukea tarvitsevien päihdeasiakkaiden kohtaamiseen sekä heidän palveluiden saatavuuteen projektin päättyttyä. Konsultaatiotiimin toimintaperiaatteet rakennettiin projektin aikana yhdessä.

Pieksämäen kaupungin päihdestrategian päivittäminen ja sen tuloksena kuntouttavan työtoiminnan uudelleen organisoiminen luovat hyvän pohjan päihdeasiakkaan palvelujen kehittymiselle. Kuntouttavan työtoiminnan on nähty olevan yksi parhaista työllistävistä vaihtoehtoista päihdeasiakkaan kuntoutumiselle takaisin työelämään.

Savonlinna

Savonlinnan vahvuutena on koko projektin ajan ollut sekä Työvoiman palvelukeskus Reimarin kuntouttavan työtoiminnan käyttäminen ja kolmannen sektorin vahva asema työllistäjänä. Päihdekuntoutujille on mahdollistunut hyviä työpaikkoja yhdistysten työkeskuksista räätälöimälle heidän kuntonsa mukaisia työpäiviä ja -viikkoja.

Savonlinnan laaja palveluverkosto toimii hyvin. Työvoiman palvelukeskuksen päihdeasiakkaalle kytketään päihdepalvelut luontevasti palveluvalikoimaan. Projektin tehtävänä oli varmentaa asiakkaan liikkuminen palveluissa sekä konsultoida ja tukea työntekijöitä ja -antajia päihdeproblematiikan ymmärtämisessä.

Savonlinnan seudun välityömarkkinahanke Väylän suunnitteluvaiheessa sisällytettiin Räätälin työn sisältöjä tuleville työvalmentajille. Räätäli-projektin toimesta koulutettiin ja siirrettiin Räätälin toimintatapoja Vaaksan työvalmentajille.

Mikkeli

Mikkelissä päihdeasiakkaalle on olemassa hyviä palveluja palvelurakenteessa. Projektin tehtävänä on ollut tehdä ne näkyväksi asiakkaille sekä vahvistaa asiakkaan liikkumista palveluissa.

Työvoiman palvelukeskus Reitin ja Räätäli-projektin yhteistyö on ollut selkeästi suuntautunut konsultaation käyttämiseen ja asiakkaan työkykyä arvioiviin tapaamisiin.

Arvioinnit perustuivat asiakkaan ja projektin työntekijän yhteiseen arviointiin työkyvystä ja päihdeidenkäytöstä.

Projektissa kehitetty jalkautuvien palveluiden kiinnipitävä työtapana on juurtunut hyvin olemassa olevien toimijoiden työtapaan. Työtavan on koettu helpottavan työntekijän työtä ja suhdetta asiakkaaseen.

Mikkelin seudun välityömarkkinahanke Vaaksa jatkaa omalta osaltaan päihdeongelmaisten välityömarkkina-asiakkaan valmentamista Mikkelin seudulla. Hanke on huomionut päihdeasiakkaiden erityistarpeet ja on palvelukeskus Reitin kanssa lisäämässä päihdetyöosaamisen hankintaa.

4. PROJEKTIN SEURANTA JA ARVIOINTI

Projekti on toteuttanut jatkuvaa seurantaa omassa toiminnassaan. Projektityöntekijät ovat raportoineet kuukausittain projektityön sisältöä (liite 2) sekä määrällisesti että laadullisesti (liite 3). Projekti on arvioinut toimintaansa seuraavasti:

- väliraportti 2006
- Bikva 1 + pro gradu-tutkimus Kuntoutuja vai työnhakija (Tuomainen) 2006
- vertaisryhmän arviointi 2006
- verkostokysely 2007
- työnantajahaastattelu 2007
- Bikva 2 2008
- Itsearviointi 2008

Arviointiraporteista on koottu oma yhtenäinen osio, josta löytyy kaikki projektin arvioivat raportit tai kyselyn tulokset.

5. PROJEKTIN TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Projektin tuloksena on mm. projektin asiakkaiden retkahdusten määrän vähentyneen sekä retkahdusaikojen pienentyneen. Palvelujärjestelmä oppi ymmärtämään retkahduksen roolin osana kuntoutumisessa ja hyväksymään sen. Asiakkaan kuntoutuminen vaati sen, että kuntoutumiseen annettiin aikaa ja kuntoutumista tuettiin

intensiivisesti. Työhallinnon päihdeasiakkaan ajattelu muuttui työnhakijan statuksesta kuntoutujan statukseksi.

Asiakkaiden arjessa tapahtui projektin aikana paljon; he saivat voimaa kuntoutumisen edistyessä ja vertaisryhmäkokemuksista. Arjesta tuli hallitumpaa ja kokonaisvaltaisempaa. Asiakkaat käyttivät heille kuuluvia palveluita ja liikkuvat palveluissa.

Työhallinnon työntekijät ja asiakkaat oppivat myös puhumaan päihdeongelmasta sen oikeilla nimillä; päihdeongelma otettiin palveluissa puheeksi ja asiakkaat uskalsivat sanoa millainen heidän ongelmansa tällä hetkellä on. Projektin aikana myös eri palvelujärjestelmän työntekijöiden asenteissa tapahtui suuria muutoksia; päihdeongelmainen asiakas kohdattiin palveluissa työhönkuntoutujana ja sairauden vammauttavana ihmisenä. Asiakkaan päihdeongelmaan kiinnitetään nyt paremmin huomiota kuin aiemmin ja asiakkaat saavat paremmin heille kuuluvia oikeanlaisia ja oikea-aikaisia päihdekuntoutumista tukevia työhallinnon palveluja. Asiakkaan kuntoutumiselle annetaan paremmin tilaa, kun asiakkaan kanssa on muodostunut yhteinen ymmärrys työkunnosta ja päihdeongelman mukanaan tuomasta kyvyttömyydestä liikkua palveluissa.

Projektissa kehitetty ja arvioitu työikäisten päihdekuntoutujien jalkautuvat palvelut osoitti, että työhallinnon päihdeasiakas tarvitsee rinnalleen tukea arkeen retkahduksen estämiseksi ja retkahdusten haittojen minimoimiseksi. Päihdeasiakas tarvitsee myös tukea työllistämisen- ja päihdepalveluissa liikkumiseen. Toisaalta myös työhallinnon palvelut tarvitsevat rinnalleen päihdetyön erityisosaamista, jotta päihdeasiakkaan työkunnosta ja päihdeongelmasta saadaan oikeanlainen käsitys palvelujärjestelmälle sekä asiakkaalle itselleen. Projektin kehittämälle mallille ei ole oleellista se, että resursseja täytyy lisätä, vaan ennemminkin se, että resurssit kohdennetaan oikeisiin paikkoihin. Jalkautuvien päihdepalveluiden paikka on rakenteissa olevien palveluiden ja asiakkaan arjen välimaastossa kuten työhallinnossa jo olevat työhönvalmennuksen palvelut. Erityisosaamisen lisääminen työhallinnon työhönvalmennuspalvelun rinnalle tai sisälle on projektin kokemuksesta erittäin hyvä ja toimiva malli. Projektin jalkautuvien palveluiden malli on kuvattu erillisenä osana projektin tuotoksena.

Työhallinnon työntekijä tarvitsee myös omalle työlleen tukea päihdeongelman ymmärtämiseen. Työssä ilmenee tilanteita, joissa tarvitaan erityisosaajan konsultaatiota; asiakkaan retkahdustilanteista, päihteiden käytön arvioinneista ja arjen asioiden hoitamisen kyvyttömyydestä nousee esille sellaisia tilanteita joita päihdetyön erityisosaaja pystyy avaamaan työhallinnon työntekijälle.

Projekti osoitti, että työhallinnon työntekijöiden ja valmentavien työpaikkojen henkilöstön kouluttaminen kannattaa. Koulutuksella voidaan muokata asenteita ja avartaa työntekijöiden ymmärrystä päihdeasiakkaan arjen maailmaa kohtaan. Päihdeongelmainen asiakas ei aina tahallaan käyttäydy itselleen epäedullisesti työllistämispalveluissa, vaan yrittää parhaalla mahdollisella tavalla ottaa vastaan hänelle tarjottavia työllistämisen palveluita. Asiakas yrittää käyttäytyä palveluissa niin kuin järjestelmä häneltä odottaa; hän lähtee tarjottuun työllistämispalveluun ja yrittää sinitellä työpaikassa. Päihdeongelman oireena tapahtuu retkahdus ja työllistämisen toimenpide keskeytyy. Asiakkaan työkuunto ei ole sillä tasolla, jotta hän selviäisi työnteosta normaalilla tasolla. Asiakkaan ajatusmaailman muuttuessa työnhakijasta kuntoutujaksi molempien, sekä asiakkaan että työntekijän, tilanne helpottuu. Asiakkaalla on mahdollisuus kuntoutumiseen ja työntekijällä on mahdollisuus etsiä hänelle sopivia ja oikea-aikaisia työllistämispalveluja.

Tälläkin projektilla, kuten kaikilla projekteilla, on ollut omat kompastuskivensä. Räätälin heikkoutena on ollut syvällisemmän linkin rakentuminen aikuissosiaalityöhön. Projekti ei pystynyt toivotulla tavalla kehittämään selkeää yhteistä ymmärrystä tähän kohtaan. Suuri osa työhallinnon päihdeasiakkaiden toimeentulosta tulee sosiaalityön kautta. Sosiaalityön painottuminen päihdeasiakkaiden kohdalla yhä enemmän vain toimeentulon jakamiseen ei edistä päihdeongelmaisen asiakkaan arjen toimintakyvyn paranemista sosiaalityön keinoin. Tämä ei ole yksittäisen sosiaalityöntekijän aiheuttama ilmiö vaan sosiaalityön sisältöjen ja rajausten yleisesti tekemä linjaus. Laissa asetettujen toimeentulojen käsittelyaikojen kriteerit eivät helpota kuntien sosiaalityöntekijän tilannetta yhtään; työntekijälle ei jää aikaa kohdata asiakastaan kun hänen tulee pysyä lain määräämässä tukipäätösten myöntämisen aikataulussa. Projektin toisella Bikva-arviointikierroksella sosiaalityön työntekijät ovat myös itse huolissaan ilmiöstä, heillä

ei ole aikaa eikä lupaa kohdata päihdeongelmaista asiakasta enää siinä määrin kuin aiemmin.

LOPUKSI

Räätäli-projekti on ollut työntekijöilleen antoisa ja avartava matka asiakkaan ja työhallinnon arjessa. Ilman asiakkaiden ja työhallinnon luottamuksellista suhdetta matka olisi jäänyt puolitiehen. Räätäli-projektin sijoittuminen työhallinnon sisälle oli erittäin viisas ratkaisu jälkikäteen ajatellen; täysin erilaisella osaamisella olevia työntekijöitä kohtaa työyhteisössä, jossa liikkuu monenlaisia palveluja tarvitsevia asiakkaita. Palveluiden kohdentuminen oikealle asiakkaalle oikeaan aikaan ja oikeassa paikassa mahdollistaa myös turhien palveluiden karsimisen. Palveluista karsiminen ja palveluiden kohdentuminen sinne mistä niistä on eniten hyötyä, on yhteiskunnallisesti sekä eettistä että taloudellista. Projektin aikana työllistämispalveluiden sisällä jatkuvien työllistämistoimenpiteiden tarjoamisen sijaan asetettiin asiakkaan kuntoutuminen etusijalle. Tämä tuotti Räätäli-projektin asiakkaille kuntoutumista takaisin työhön ja ennen kaikkea takaisin kiinni tavalliseen elämään.

Projekti on ollut oppimisen prosessi kaikille projektissa mukana olleille; asiakkaille, projektin ja verkostojen työntekijöille sekä hallinnoivalle organisaatiolle. Kuuntelemalla, kuulemalla, kysymällä ja kokeilemalla olemme päässeet projektissa aiemmin kuvattuihin tuloksiin. Kuuntelemisen, kuulemisen, kysymisen ja kokeilemisen aika ei kuitenkaan ole vielä ohi; projektin jälkeen toimijoiden tulee muistaa jatkaa matkaa eteenpäin sellaiseen suuntaan, joka edelleen edistää päihderiippuvaisen työkykyisen asiakkaan palvelujen sisältöjä siten, että päihdeasiakas selviää palveluiden ja oman arkensa välimaastoissa. Tarvitaan liikettä sellaiseen suuntaan, joka tuottaa välillä kipuilua ja radikaalejakin ratkaisuja, mutta jonka lopputuloksena on sekä yhteiskunnallisesti että eettisesti toimiva palvelurakenne. Projekti onkin hyvä päättää keskusteluun, jonka kävin projektin asiakkaiden kanssa vertaisryhmässä:

”Kuvailkaa omin sanoin mitä, Räätälässä oloaika on teille merkinnyt.”

”Ensin tuli toivo ja sen jälkeen mahdollisuus.”

”Päivääkään en heittäisi pois, vaikka on ollut myös elämisen vaikeutta.”

”Olen iloinen, että olen alkoholisti, olen iloinen, että olen selvin päin oleva alkoholisti. Olen iloinen siitä, että tiedostan sen.”

ASIAKASTYÖN LOMAKKEET:

1. SOPIMUS

Tällä sopimuksella sitoudumme työskentelemään RÄÄTÄLI -projektissa _____:n elämäntilanteen selkiyttämiseksi.

Yhteistyömme on alkanut vapaaehtoisesta halusta selvittää/ kartoittaa päihdetilannetta omassa elämässään sekä toiveesta löytää vaihtoehtoisia toimintamalleja.

Sopimus edellyttää osapuolilta sitoutumista, luottamusta ja rehellisyyttä sekä yhteisissä sopimuksissa pitäytymistä.

Asiakastietojen vaihtamisesta tehdään erillinen sopimus.

Sopimus on voimassa toistaiseksi, molemmat osapuolet ovat oikeutettuja sopimusehtojen tarkistamiseen.

RÄÄTÄLI-PROJEKTI

Paikka ja aika

Projektin osakas

Projektityöntekijä

2. SUOSTUMUS

Suostun siihen, että RÄÄTÄLI- projektin työntekijä voi vaihtaa minua koskevia tietoja viranomaisten kanssa, sinä aikana kun olen projektissa osallisena.

Sopimus koskee seuraavia sosiaali-, terveys- ja työvoimaviranomaisia:

Suostun myös siihen, että tietoni tallentuvat RÄÄTÄLI -projektin asiakasrekisteriin. Rekisteri on vain projektin käytössä ja se hävitetään projektin päättyessä.

Päiväys ja paikka

Nimi

Suostumuksen vastaanottaja

Projektityöntekijä, RÄÄTÄLI-projekti

3. TAVOITELOMAKE

Tavoitesuunnitelma ja toteutuminen				
Tavoite	Keinot	Toteutuminen* ja jatkotoimenpiteet	pvm.	arviointi # ja muutoksen merkitys**

*

1 = toteutunut suunnitelman mukaisesti

2 = toteutunut osittain

3 = suunnitelmat muuttuneet

4 = kesken

5 = keskeytyi

#

1 = tilanne kohentunut huomattavasti

2 = tilanne kohentunut jonkin verran

3 = tilanne ennallaan

4 = tilanne huonontunut jonkin verran

5 = tilanne huonontunut huomattavasti

**

+ = muutoksella myönteinen merkitys

0 = muutoksella ei merkitystä

- = muutoksella kielteinen merkitys

4. ASIAKASTYÖN PÄIVÄKIRJA

Päivämäärä	Toimenpiteet	Sovitut asiat

5. ASIAKKAUDEN PÄÄTTÄMISSUUNNITELMA

ASIAKKAAN TARPEET, RÄÄTÄLÖIDYT PALVELUT JA TULEVAISUUDEN TAVOITTEET		
Tarpeet projektin alussa (Miksi tulin projektiin?):	Projektin aikaiset palvelut (Miksi olen projektissa?)	Projektin jälkeiset palvelut (Mitä tarvitsen ja teen tulevaisuudessa)
-	-	-
-	-	-
-	-	-
-	-	-

6. ASIAKASRAPORTIN YHTEENVETO

Asiakas:
Tilanne projektiin tultaessa:
Toimenpiteet projektissa:
Tilanne projektin jälkeen:

6. RYHMÄTILAISUUDEN LOMAKE

Päivämäärä:
Osallistujamäärä:
Aihe:
Huomiot:

PROJEKTITYÖN TILASTOINTILOMAKE

TILASTOINTI	Ajalla:			Työntekijä:			
	vko	vko	vko	vko	vko	Yht.	Huom.
ASIAKASTAPAAMISET							
alustavat tapaamiset							
asiakastapaamiset, sop.	xx						
yksilö							
kotikäynn.							
puhelinkont.							
verkostotap.							
työpari as.tap							

KÄYNNIT							
työpaikkakäynnit							
tukena palvelujärjestelmässä	xx						
päihde/mt							
sosiaali- ja asumistoi- mi							
asuntotoimi							
muu, mikä?							

VERKOSTOYHTEISTYÖ							
yleinen							
konsultatiivinen							

ASIAKKAUDEEN PÄÄTT.	xx						
työhön							
kuntoutus							
muu, mikä?							

MUU TOIMINTA							
ryhmätoiminta							
kouluttajana toimiminen							
omat koulutukset							
projektin palaverit							
työnohjaus							

TYÖNTEKIJÄN PROJEKTIPÄIVÄKIRJA

1. Keskeisimmät työtehtävät ja tapahtumat
2. Onnistumiset ja haasteet; mikä toimii ja mikä ei
3. Tunteet työstä, miksi?
4. Ideoita, oivalluksia, ajatuksia ja ehdotuksia